

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 305

Беленький О.Ю.

д.е.н., професор кафедри
міжнародного обліку та аудиту КНЕУ

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЯХ ТНК

Belenkiy O.Y.

Doctor of Economic Sciences,
Professor of International Accounting
and Audit Department, KNEU

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE COMPETITIVE STRATEGIES OF TNCs

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито сучасні форми й особливості розвитку інституту корпоративної соціальної відповідальності, а також його місце у сучасних стратегіях забезпечення міжнародної конкурентоспроможності ТНК. Проаналізовано механізми реалізації корпоративної соціальної відповідальності, визначено її ключові завдання та економічний ефект. Значну увагу приділено порівняльному аналізу країнових моделей корпоративної соціальної відповідальності та оцінці їх ефективності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціалізація, модель сталого розвитку, ТНК, корпоративна соціальна відповідальність, конкурентні стратегії, міжнародна конкурентоспроможність.

ANNOTATION. The article highlights the main forms and features of the corporate social responsibility institute and its place in modern strategies of international competitiveness of TNCs. The mechanisms of realization of the corporate social responsibility, its strategic goals and economic effect have been analyzed. Special attention is paid to the comparative analysis of country models of corporate social responsibility and assessing their effectiveness.

KEY WORDS: socialization, sustainable development model, multinational corporations, corporate social responsibility, competitive strategy, international competitiveness.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вступ світогосподарської сис-

теми у глобальний етап свого розвитку суттєво загострює проблеми виживання людської цивілізації, котрі виникають по лінії природа — економіка — суспільство і тісно пов'язані з економічною діяльністю людей у її тісній взаємодії з навколишнім середовищем. Ці проблеми пов'язані насамперед з ключовою суперечністю індустріальної моделі економічного розвитку, а саме — між постійно зростаючими потребами суспільства у ресурсній базі та її фізичною обмеженістю та вичерпаністю. Відтак, центральним стає питання реалізації у глобальному масштабі моделі сталого розвитку, здатної не тільки забезпечити новий формат взаємодії людини і природи у контексті розширення можливостей глобального економічного розвитку, але й узгодити його цілі з соціальними запитами населення, а також екологічними параметрами виживання людської цивілізації. У реалізації цього стратегічного завдання суттєво актуалізується роль інституту корпоративної соціальної відповідальності, з огляду на масштаби сучасної транснаціональної діяльності, обсягів споживання глобальними компаніями ресурсної бази та їх деструктивного впливу на довкілля.

З другого боку, динамічні процеси системної соціалізації глобальної економіки спричиняють певну зміну ролі і співвідношення функціональних компетенцій держави і корпоративного сектору в реалізації соціальної політики. Йдеться про формування якісно нової моделі державно-приватного партнерства у соціальній сфері, коли держава передає частину своїх «традиційних» соціальних функцій корпоративному сектору в обмін на створення для нього сприятливих умов ведення підприємницької діяльності. Інакше кажучи, всі ми на сьогодні є свідками певної диверсифікації «каналів» соціалізації західних суспільств, до яких крім традиційних (нарощування соціальних витрат у розвиток людини та соціальну інфраструктуру, що її обслуговує, демократизація відносин економічної власності, розширення її акціонерних форм, долучення широких верств населення до володіння акціями підприємств та ін.) додається також інститут корпоративної соціальної відповідальності.

Виходячи з цього, в останні десятиліття у національних і корпоративних стратегіях міжнародної конкурентоспроможності в число пріоритетних завдань економічного зростання висувається забезпечення збалансованого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових. Це набуває свого концентрованого вираження в діяльності глобального бізнесу, в якій поряд з чисто економічними чинниками конкурентоспроможності дедалі більшу

роль починають відігравати неекономічні фактори, пов'язані з рівнем екологічних витрат, ступенем соціального забезпечення працівників, участю в реалізації програм підтримки соціальних інфраструктурних об'єктів (шкіл, лікарень, інтернатів та ін.), запровадженням у компаніях систем контролю якості продукції, масовим впровадження енергоефективних та екологічно безпечних технологій та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж наукових праць, присвячених дослідженню теоретичних засад соціалізації та екологізації бізнес-діяльності, впливу глобалізаційних процесів на трансформацію корпоративних стратегій міжнародної конкурентоспроможності, методологічних підходів до формування глобальної концепції корпоративної соціальної відповідальності, особливостей її економічних, інституційних і правових аспектів, слід відзначити роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Х. Боуен, Х. Вілмотт, К. Девіс, Д. Джордж, П. Едвардс, Дж. Елкінгтон, А. Керолл, А. Крейн, Р. Кропп, Т. Левіт, Дж. Ленсен, Дж. Лонгстон, Д. Лук'яненко, І. Майгнен, Є. Панченко, Л. Петрашко, М. Портер, М. Саприкіна, М. Статман, О. Феррел, М. Фрідман, Е. Фріман, С. Івченко, М. Ліборакіна, В. Маслов та багатьох інших.

Мета статті. Метою статті є розкриття сучасних форм, особливостей і ролі соціальної корпоративної відповідальності у сучасних стратегіях забезпечення міжнародної конкурентоспроможності ТНК у контексті порівняльного аналізу її країнових моделей та оцінки їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Рушійною силою переходу держав-лідерів світового господарства до розбудови моделі сталого розвитку стали глибокі енергосировинні проблеми 1970-х років і промислові катастрофи 1980-х років, котрі з усією очевидністю окреслили основну загрозу майбутнього існування людства — глибоке розбалансування і наростання асиметрії між екологією і економікою, коли економічна діяльність стає неефективною без її узгодження із закладеними природою механізмами життєдіяльності людства. На підтвердження цієї тези можна навести такі дані: протягом ХХ ст. світове енергоспоживання зросло у понад 30 разів, а промислове виробництво — у 50. Тільки на другу половину ХХ ст. припало 80 % приросту виробництва і 75 % приросту споживання палива [1, с. 89]. Результатом цього стало небачене до того наростання ресурсно-екологічних проблем, що стало ознакою різкого загострення суперечностей між людиною і природою, їх конфлік-

том, а також глобальним порушенням рівноваги у природному кругообігу речовин. Розв'язання цих суперечностей є можливим лише в рамках глобальної моделі сталого розвитку, яка буде здатною одночасно розв'язати два ключових питання: по-перше, забезпечити зниження рівня антропогенного навантаження на довкілля через залучення у господарський оборот новітніх джерел і видів ресурсів; по-друге, згармонізувати економічні інтереси підприємницького сектору і соціальні цілі суспільства на основі суттєвого розширення соціальних функцій корпоративного сектору та ефективного поєднання прибутковості бізнес-діяльності і суспільної корисності.

Усвідомлюючи наростаючі загрози глобальній екологічній безпеці, світова спільнота вжила рішучих кроків насамперед щодо розроблення Всесвітньої стратегії охорони природи. Йдеться, зокрема, про заснування низки спеціалізованих природоохоронних міжнародних організацій, а саме: Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів (МСОП), Всесвітнього фонду дикої природи (ВВФ), Комітету ООН з проблем довкілля (ЮНЕП) та ін. Крім того, було укладено такі багатосторонні угоди у сфері збереження навколишнього середовища, як Конвенція ООН з морського права (1982 р.), Монреальський протокол щодо сполук, що знищують озоновий шар (1987 р.), Базельська конвенція про контроль транскордонних перевезень небезпечних відходів та їх знешкодження (1989 р.), Бамакська конвенція (1991 р.), Конвенція про біологічне розмаїття (1993 р.) та ін.

Питання збереження довкілля і природного різноманіття стало центральним предметом обговорення і на багатьох міжнародних конференціях і форумах, зокрема, Міжнародній конференції з проблем народонаселення та розвитку (м. Каїр, 1994 р.), Глобальній конференції зі стійкого розвитку малих острівних країн (м. Бريدжтаун, 1994 р.), Всесвітньому саміті із соціального розвитку (м. Копенгаген, 1995 р.), Зустрічі на високому рівні «Планета Земля+5» (Нью-Йорк, 1997 р.), «Ріо+5» (Ріо-де-Жанейро, 1997 р.), Кіотський протокол, Всесвітньому саміті ООН зі стійкого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.), Конференція ООН «Ріо+20» (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.).

Що ж стосується ролі і місця інституту корпоративної соціальної відповідальності у розбудові глобальної моделі сталого розвитку, то вперше даний термін було запроваджено у науковий обіг у 1953 р. у відомій праці американського економіста Г. Боуена «Соціальна відповідальність бізнесу». Її сутнісний зміст було визначено як «реалізація бізнесменами такої полі-

тики, ухвалення таких рішень або дотримання тієї лінії дій, котра відповідає меті і цінностям суспільства». З дальшим розвитком західних суспільств і глобальної економіки загальний формат корпоративної соціальної відповідальності дещо змінився, однак незмінними залишились її базові ознаки і місце в економічній системі суспільства — узгоджена з державою і профспілками діяльність підприємств корпоративного сектору щодо розв'язання соціально значущих проблем як у самому бізнесі, так і за його межами. Інакше кажучи, у моделі сталого розвитку бізнес-діяльність розглядається не тільки як ядро і ключова рушійна сила глобального економічного прогресу, але й як ключова інституційна ланка розбудови партнерських відносин із суспільством і забезпечення соціальної інклюзії усіх членів суспільства і його згуртованості.

Не випадково, експерти ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) визначають нині такі невід'ємні компоненти корпоративної соціальної відповідальності, як захист прав людини, охорону навколишнього середовища та створення нових робочих місць. При цьому основним завданням урядів і міжнародних організацій у розбудові ефективної системи КСВ, на думку ЮНІДО, є реалізація таких мотиваційних форм для ТНК, котрі б спонукали їх до розширення своїх соціальних функцій і посилення ролі соціальної компоненти у корпоративних стратегіях міжнародної конкурентоспроможності.

Світовий досвід засвідчує, що загальна модель корпоративної соціальної відповідальності в останні десятиліття еволюціонував від так званого агентського типу 1970-х років, що спирався на відповідальність компанії перед власниками й акціонерами у формі максимізації прибутків за умов дотримання відповідних «правил гри» [3, с. 107] (чесної конкуренції на ринку праці, екологізація бізнес-діяльності, повне виконання податкових зобов'язань, нелояльність до корупції та ін.) до ціннісно-орієнтованого типу. Ядром останнього є орієнтація КСВ на реалізацію принципів ділової етики, надання широкого спектру соціальних послуг на робочому місці, захист прав людини та довкілля, соціальний пакет для працівників корпорацій, відповідальне інвестування, корпоративне громадянство та ін.

Про значну роль корпоративної соціальної відповідальності у стратегіях міжнародної конкурентоспроможності ТНК свідчать, зокрема, результати досліджень споживчих переваг, проведених компанією «Cone/Power». Вони засвідчили, що 78 % опитаних респондентів за інших рівних умов віддадуть перевагу купівлі

продукції соціально відповідальних компаній, а 66 % задля підтримки останніх готові навіть змінити свої споживчі переваги на користь інших брендів [3]. Водночас близько 60 % представників топ-менеджменту американських компаній очікують на зростання доходів від розширення соціальних функцій своїх компаній, а 54 % вважають, що соціально відповідальна практика сприятиме здобуттю компаніями нових конкурентних переваг [2, с. 5]. За даними «Монітору корпоративної соціальної відповідальності», конкурентоспроможність компанії на глобальних ринках на 49 % визначається її соціальним іміджем, на 35 % — її брендом і на 10 % — її фінансовим станом [4]. Крім того, майже 90 % випускників університетів Сполучених Штатів прагнуть працювати у компаніях, що мають високий соціально відповідальний імідж, а 75 % інвесторів вважають КСВ чи не найголовнішим критерієм при виборі потенційного об'єкта інвестування [2, с. 6].

Усвідомлюючи важливу роль корпоративної соціальної відповідальності у кінцевих результатах своєї фінансово-господарської діяльності, переважна більшість найавторитетніших ТНК у своїй організаційній структурі мають підрозділи, що опікуються реалізацією соціально значущих проектів. У даному контексті можна навести приклад такої компанії, як «Microsoft», яка має найкращу соціально відповідальну репутацію у світі за даними 2014 CSR RepTrak [5, с. 7]. Саме ця компанія отримала найкращий результат у трьох вимірах КСВ: з погляду соціальних послуг на робочому місці, соціальних послуг з управління та соціальних послуг в частині розбудови громадянського суспільства. З урахуванням того факту, що ще на початку 2000-х років «Microsoft» звинувачувалась у зловживанні монопольним становищем на глобальному ринку програмного забезпечення, підвищенні цін на свою продукцію і тиску на конкурентів, це є величезним здобутком компанії, що підвищує її ділову репутацію і авторитет.

На основі міжнародної системи критеріїв щодо оцінки рівня соціальної відповідальності бізнесу, рейтинговою агенцією «Corporate Knights» щорічно розраховується індекс соціальної відповідальності корпорацій. За результатами 2014 р. до першої десятки рейтингу найбільш соціально відповідальних компаній світу увійшли такі світові бренди, як «Biogen Idec», «Allergan», «Adidas», «Keppel Land», «Kesko», «Bayerische Motoren Werke» (BMW), «Reckitt Benckiser Group», «Centrica», «Schneider Electric», «Danske Bank» (табл. 1).

Таблиця 1

**РЕЙТИНГ 25 НАЙБІЛЬШ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИХ
КОРПОРАЦІЙ У СВІТІ НА ПОЧАТОК 2015 р. [6]**

Місце в рейтингу	Компанія	Країна	Сфера діяльності	Значення індексу СВБ, %
1	Biogen Idec	США	біотехнології	73,50
2	Allergan	США	фармацевтика	72,80
3	Adidas	Німеччина	текстиль, одяг та предмети розкоші	72,60
4	Keppel Land	Сінгапур	управління нерухомістю і розвиток	71,30
5	Kesko	Фінляндія	продукти харчування та роздрібна торгівля	70,00
6	Bayerische Motoren Werke (BMW)	Німеччина	автомобільна промисловість	69,20
7	Reckitt Benckiser Group	Великобританія	виробництво побутових товарів	68,80
8	Centrica	Великобританія	комунальні послуги	68,50
9	Schneider Electric	Франція	електрообладнання	68,40
10	Danske Bank	Данія	банківська сфера	68,40
11	Tim Hortons	Канада	готелі Ресторани і дозвілля	68,20
12	Outotec	Фінляндія	будівництво та інжиніринг	67,80
13	Novo Nordisk	Данія	фармацевтика	67,60
14	L'Oreal	Франція	предмети особистої гігієни	66,80
15	BT Group	Великобританія	диверсифікований електрозв'язок	66,80
16	Marks & Spencer Group	Великобританія	роздрібна торгівля	66,60
17	Dassault Systemes	Франція	програмне забезпечення	66,60
18	Johnson & Johnson	США	фармацевтика	66,20
19	Enagas	Іспанія	газопостачання	66,00

Закінчення табл. 1

Місце в рейтингу	Компанія	Країна	Сфера діяльності	Значення індексу СВБ, %
20	Storebrand	Норвегія	страхування	66,00
21	Commonwealth Bank of Australia	Австралія	банки	65,80
22	Unilever	Великобританія	продукти харчування	65,70
23	Atlas Copco	Швеція	машинобудування	65,40
24	StarHub	Сінгапур	послуги з бездротового зв'язку	65,30
25	Koninklijke Philips Electronics	Нідерланди	промисловість	65,20

Різні країни світу залежно від специфіки національних економічних моделей, ролі інституту держави в регулюванні соціально-економічних процесів напрацювали свої особливі, інколи діаметрально протилежні, типи регуляторної інституціоналізації корпоративної соціальної відповідальності. Так, за одним з типів, бізнес-структури на свій розсуд визначають ступінь свого внеску у суспільний розвиток, як і масштаби витрат на проекти соціальної відповідальності. Дана модель отримала найбільшого поширення у США, де корпорації є максимально самостійними у визначенні свого внеску у суспільний розвиток, а держава стимулює КСВ через систему стимулів насамперед податкових, що встановлені на законодавчому рівні. Достатньо сказати, що з сукупних загальнонаціональних витрат США на природоохоронну діяльність (які становлять близько 3 % ВВП), майже 90 % припадає нині на приватномонополістичний сектор.

За другим типом КСВ, держава сама визначає і «нав'язує» суб'єктам господарювання певні вимоги щодо форм реалізації корпоративної соціальної відповідальності, як і ступінь участі корпоративного сектору в реалізації соціально значущих проєктів. Даний тип КСВ поширений переважно в європейських країнах (Голландії, Німеччині, Великобританії та ін.) — батьківщині зародження концепції соціально-ринкової економіки, де, як відомо, традиційно високою є роль держави у перерозподілі валового внутрішнього продукту через державний бюджет. Відтак,

проекти корпоративної соціальної відповідальності поширюються переважно на створення гідних умов праці та заробітної плати, випуск якісної продукції та надання якісних послуг, створення робочих місць у певних регіонах і реалізацію соціальних ініціатив населення. З цією метою уряди європейських країн на основі запровадження різноманітних юридичних норм «примушують» місцеві бізнес-структури дотримуватись певних вимог корпоративної соціальної відповідальності.

Висновки. Підсумовуючи, слід відзначити, що корпоративна соціальна відповідальність в останні десятиліття перетворилась на невід'ємну складову конкурентних стратегій ТНК та один з ключових механізмів реалізації моделі сталого розвитку країн і компаній. Вона дозволяє, з одного боку, найповніше згармонізувати економічні, екологічні та соціальні цілі економічного розвитку, а з другого — максимально урахувати інтереси основних груп стейкхолдерів компаній: працівників, акціонерів, інвесторів, споживачів, топ-менеджменту, співробітників, громадських організацій та ін. Ефективна реалізація корпораціями практик соціально відповідального бізнесу дає їм змогу досягнути повного спектру економічних інтересів на глобальних ринках і підвищити у такий спосіб свій міжнародний конкурентний статус.

Література

1. Інституційні засади інноваційної економіки: міжнародний досвід та вітчизняна практика: монографія / А. С. Аблов, О. С. Довгий, Л. П. Гальперіна та ін.; За заг. ред. В. Є. Новицького. — К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. — 200 с.
2. *Колот А.* Корпоративна соціальна відповідальність, соціальна звітність та аудит як сучасні інститути і технології соціального розвитку // Україна: аспекти праці. — 2010. — №3. — С. 3—9.
3. *Петрашко Л. П.* Корпоративна відповідальність: крос-культурні моделі та бізнес-практики: монографія. — К.: КНЕУ, 2013. — 342 с.
4. Центр розвитку КСВ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.csr-ukraine.org>
5. 2014 Global RepTrak. 100 Annual Corporate Social Responsibility (CSR) Reputation Ranking. — Reputation Institute, December 2014. — [Electronic Resource]. — Available from: http://comunicarseweb.com.ar/download.php?tipo=acrobat&view=1&dato=1418760053_2014_CSR_RepTrak_100-Topline_Report.pdf
6. 2015 Global 100 results. The results for the 2015 Global 100 Most Sustainable Corporations in the World index. By CK Staff, January 21, 2015. — [Electronic Resource]. — Available from: <http://www.corporateknights.com/reports/2015-global-100/2015-global-100-results-14218559/>

Reference

1. Instytutsiyni zasady innovatsiynoyi ekonomiky: mizhnarodnyy dosvid ta vitchyznyana praktyka: monohrafiya / A. S. Ablov, O. S. Dovhyy, L. P. Hal'perina ta in.; Za zah. red. V. Ye. Novyts'koho. — K.: Knyzhkove vydvo NAU, 2005. — 200 s.
2. Kolot A. Korporatyvna sotsial'na vidpovidal'nist', sotsial'na zvitnist' ta audyt yak suchasni instytuty i tekhnolohiyi sotsial'noho rozvytku // Ukrayina: aspekty pratsi. — 2010. — #3. — S. 3—9.
3. Petrashko L. P. Korporatyvna vidpovidal'nist': kros-kul'turni modeli ta biznes-praktyky: monohrafiya. — K.: KNEU, 2013. — 342 s.
4. Tsentr rozvytku KSV. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.csr-ukraine.org>
5. 2014 Global RepTrak. 100 Annual Corporate Social Responsibility (CSR) Reputation Ranking. — Reputation Institute, December 2014. — P. 7. — [Electronic Resource]. — Available from: http://communicarseweb.com.ar/download.php?tipo=acrobat&view=1&dato=1418760053_2014_CSR_RepTrak_100-Topline_Report.pdf
6. 2015 Global 100 results. The results for the 2015 Global 100 Most Sustainable Corporations in the World index. By CK Staff, January 21, 2015. — [Electronic Resource]. — Available from: <http://www.-corporateknights.com/reports/2015-global-100/2015-global-100-results-14218559/>

УДК 005.004.9

Дідух Т.М.

аспірантка кафедри міжнародної торгівлі
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ВИЗНАЧЕННЯ РИЗИКУ ПЕРЕДАЧІ ІТ ФУНКЦІЙ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ НА АУТСОРСИНГ

Didukh T.

PhD student Department of International Trade
Vadym Hetman Kyiv National Economic University

RISK EVALUATION OF TRANSMISSION INTERNATIONAL COMPANIES ITS IT-FUNCTIONS FOR OUTSOURCE

АНОТАЦІЯ: На сучасному етапі розвитку підходів до управління ресурсами ІТ-аутсорсинг являється одним з найефективніших способів оптимізації діяльності підприємства, що дозволяє мінімізувати витра-